

MEMORIILE LUI CONSTANTIN ȚOIU

Memoirs of Constantin Toiu

At the age of maturity, Constantin Toiu contemplates his life and feels the need to present readers the image of a life lived under communism. Freed from the pressure of the regime, the writer evaluates his own career and explains his creative path, intellectual adventure and spiritual development. Encouraged by the desire to recover the journalistic texts from „Literary Romania”, the articles from the volumes of essays *Morsus diaboli*, *Caftane și cafteli*, *Răvașe din Kamceatka*, the fragments from the notebooks and files found, which best show his evolution, Constantin Toiu gets to publish, from 2003 to 2010, five volumes of *Memoirs*, distinguished by their composite air. Although there are enough justifying or controversial pages, Constantin Toiu's *Memoirs* are not governed by this aspect, because it was not the harsh revelations that interested the writer, but the thought of giving us a true “scholarly biography”, since travel notes and memos dominate his writings. In addition, in his scrupulous approach, the memoirs writer reveals to the reader the special concern for his literary inheritance.

Key-words: *biography, article, heterogeneity, balance sheet, memoirs*

Aflat la vârsta senectuții, Constantin Țoiu decide să-și publice *Memoriile*, apariția fiecărui volum fiind justificată de scriitor în cuvântul de început adresat cititorilor. Cele cinci volume, subintitulate *Jurnal & Memorii*, publicate din 2003 până în 2010 la Editura Cartea Românească, alături de pseudojurnalul, apărut postum, permit cititorului să descopere noi fețe ale adevărului istoric și personal și să înțeleagă mai bine opera scriitorului și contextele pe care le-a traversat. Titlul primelor trei volume, apărute în 2003, în 2004 și în 2006, este *Memorii din când în când*, subliniind selecția aleatorie a subiectelor, al celui de-al patrulea, apărut în 2009, este *Memorii întârziate*, sugerând apariția tardivă în raport cu celelalte, iar al celui de-al cincilea, apărut în 2010, este *Memorii, Vederi din Prepeleac*, trimițând la articole publicate în revista „România literară”, în rubrica *Prepeleac*.

Apărute după Revoluție, în contextul proliferării literaturii testimoniale (jurnale, memorii, autobiografii, amintiri), *Memoriile* lui Constantin Țoiu se disting de cele ale colegilor de generație (Ovid S. Crohmălniceanu, Nicolae Breban, Eugen Barbu, Gabriel Dimisianu ș.a.) prin opțiunea livrescă și prin dorința autorului de a recupera textele gazetărești din „România literară”, texte din volumele de eseuri *Morsus diaboli*, *Caftane și cafteli*, *Răvașe din Kamceatka*, din caietele și fișele regăsite, grupându-le după criterii variate și nebănuite. Desigur, există în corpusul memorialistic și teme recurente, relația cu puterea, cu Cenzura, cu confrății, însă volumele nu sunt dominate de intenții justificative sau polemice, nici de dezvăluiri

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

dure, ci de dorința de a oferi o „biografie cărturărească”, ponderea cea mai mare având-o însemnările de lectură și notele de călătorie. Însuși memorialistul afirma în introducerea volumului al III-lea: „pentru mine, și astăzi, importantă nu este atât viața trăită fără nimic extraordinar în ea, cât lecturile, cărțile, teatrele, muzeele colindate, imaginarul existenței...”²

Aflat la vârsta maturității, Țoiu își reface biografia cu datele civile, își contemplă, își evaluează cariera, dorind să-și explice parcursul creator, aventura intelectuală și devenirea spirituală. Astfel, prin aceste volume compozite, memorialistul aspiră să ofere o imagine cât mai fidelă a unei vieți cu destule rupturi și tulburări, cu urcușuri și coborâșuri, cu înfrângeri, dar și cu multe reușite. De aceea, a adunat în cele cinci volume articole biografice, întâmplări decisive din viața sa, portrete nuanțate ale personalităților întâlnite, file de corespondență, note și impresii de călătorie, reflecții critice asupra realității, eboșe literare, experiențe care i-au oferit material pentru romanele sale, cronici ale lecturilor parcurse, considerații artistice, însemnări diaristice, dialoguri, confesiuni, dar și o zonă de metaliteratură.

Eliberat de presiunea regimului, Constantin Țoiu simte nevoia unei reevaluări a trecutului, animat nu doar de dorința de a lămurii unele aspecte, ci și pentru a găsi noi înțelesuri, pentru a se elibera și, de ce nu, pentru a se vindeca. Dincolo de telosul bilanțier al demersului său, cititorul înțelege și preocuparea scriitorului pentru propria postumitate literară.

Chiar de la primul volum, cititorul observă caracterul neobișnuit al *Memoriilor* lui Țoiu, întrucât e dificil să descopere criteriile urmărite în alcătuirea cărților. Constată imediat că aspectele prezentate nu urmează o ordine cronologică, ci una subiectivă, iar autorul îi confirmă acest lucru în volumul al II-lea: „Notele de față sunt redactate într-o succesiune relativă, condiționată de un criteriu estetic mai curând decât unul calendaristic, bio-socio-politic”³. Profilul deosebit al *Memoriilor* a fost subliniat încă de la început și de către Constantin Coroiu, care afirma: „Memoriile lui Constantin Țoiu sunt atipice. E vorba mai curând de un (anti)jurnal de creație și lectură. De lectură nu doar a Cărții. Cu ochiul său de prozator, dar și de reporter de lux, autorul romanului *Căderea în lume* simte, vede – nu neapărat monstruos – și citește bine, profund și... lumea prin care a trecut și trece”⁴.

Scriitorul nu-și construiește cronologic parcursul și e complicat pentru cititor să detecteze un fir logic retrospectiv, dar, dacă-i urmărim atent traiectoria și cântărim momentele cărora autorul le acordă importanță, observăm că au fost selectate evenimente însemnate ale devenirii sale. Nu întâmplător, din anii copilăriei, reține vorbele profetice ale armeanului poliglot Garabet („noi ajungeam om mare”) și intențiile cărturărești ale mamei sale. Din perioada liceului, distinge imaginea directorului liceului „Dr. Ioan Meșota” din Brașov, profesorul Bălășescu, a profesorului de limba franceză, Landry, care simțiseră în el primele pulsii creative („băiatul ăsta, Țoiu, va ajunge scriitor”), dar și pe cea a colegilor care-l porecliseră „poetul”. Evenimentul care i-a marcat tinerețea și asupra căruia revine frecvent în *Memorii* a fost autoexcluderea din partid, în 1949, influențat fiind de cărțile incendiare

² Constantin Țoiu, *Memorii din când în când*, vol. III, București, Cartea Românească, 2006, p. 5.

³ Constantin Țoiu, *Memorii din când în când*, vol. II, București, Cartea Românească, 2004, p. 7.

⁴ Constantin Coroiu, „Memorii recuperate”, în *Cultura*, nr. 229, iunie 2009.

ale lui André Gide și Panait Istrati, publicate în urma călătoriilor în URSS. Convingerea că ideologia de stânga nu reprezintă nici pe departe un antidot al sărăciei în care se afla și inacceptarea dirijismului cultural marchează începutul „disidenței mentale”. Odată cu practicarea activității de redactor și de colaborator al celor mai importante edituri și publicații bucureștene începe să cunoască atât privilegiile scrisului (întâlniri și prietenii cu personalitățile vremii), cât și neajunsurile acestei îndeletniciri (anularea contractului de traducător de la ESPLA, din cauza pamfletului scris la adresa lui Petru Dumitriu, interzicerea publicării în „Gazeta literară”, condusă de Paul Georgescu, din pricina prieteniei cu Ion Negoîtescu, angajarea sa, doar pentru o zi, la revista „Secolul 20”, fiind înlocuit cu Dinu Săraru, propunerea de a colabora cu Securitatea, solicitarea demisiei din funcția de secretar al Asociației Scriitorilor din București chiar de către colegii care îl susținuseră la preluarea funcției 1990 etc.), fiind foarte ironic la adresa unor colegi de breaslă. În aceeași linie, Țoiu revine adesea la momentul publicării romanelor *Galeria cu vișă sălbatică* și *Căderea în lume*, când a trebuit să-și apere cărțile, convingându-l pe cenzorul Aurel Martincă că operele nu constituiau niciun pericol la adresa regimului și subliniind rolul lui Paul Niculescu-Mizil, care a decis curajos publicarea *Căderii în lume*, pe motiv că „nu-i decât de o ficțiune”.

În multe pagini, Țoiu evocă imaginea personalităților întâlnite, care l-au influențat și i-au marcat devenirea. Scriitorul a frecventat medii diverse, dar a reușit să-și păstreze o oarecare neutralitate și echidistanță comportamentală, fapt ce-l ajută să nu cadă în capcana compromisului. Atracției de stânga, exercitate asupra sa de către personalitățile care gravitau primejdios în jurul puterii, îi contracarează apropierea de scriitorii subversivi sau disidenți. Îi povestește lui Titus Popovici cum s-a decis să părăsească partidul, asumându-și toate riscurile. Curajul său este admirat de cel care va deveni model pentru complicatul personaj Cavadia din *Galeria cu vișă sălbatică*, dar este rugat cu insistență să păstreze secretul discuției, pentru a evita problemele. Uneori, i se confesează lui Gogu Rădulescu, membru de seamă în Comitetul Central, pentru că îi oferise multe semne de prietenie, dar este dezamăgit de atitudinea sa la apariția *Căderii în lume*, când, influențat de Paul Georgescu, afirmase: „să fie bubuit Țoiu”. Publică în revista „Gazeta literară” a lui Paul Georgescu, dar lucrează și la editura ESPLA, condusă de rivalul Petru Dumitriu. Este în relații amiabile cu Miron Radu Paraschivescu, care-i aprecia spiritul polemic și sinceritatea, și prieten cu Dumitru Radu Popescu, dar și cu ardelenii din Cercul literar de la Sibiu, Ion Negoîtescu, Nicolae Balotă, Ștefan Augustin Doinaș. Vii, puternice și înduioșătoare sunt amintirile despre bunul său prieten Ion Negoîtescu, prezentate în articolele *Ieșirea din detenție*, *Amintiri cu Nego*, *Ilustrata germană*, *Întâmplări*. Prietenia lor era considerată chiar suspectă, încât malițiosul Paul Georgescu făcuse din cei doi un singur personaj, pe vremea când homosexualitatea era ocultată. Este convins că scapă de pușcărie atât datorită intelectualilor evrei influenți (Silvian Iosifescu, Eugen Schileru, Ana Silber, Vera Călin), cât, mai ales, datorită prietenilor Ion Lăncrăjan și Ion Negoîtescu.

O mare parte a articolelor conțin portrete ale scriitorilor vremii care l-au influențat prin ceea ce au gândit și au scris și împrejurările în care i-a cunoscut. În două articole, *Blaga la Urziceni* și *Comandorul de marmură*, Țoiu evocă imaginea poetului filosof, ajuns la Urziceni pentru a-și vizita muza, pe studenta muribundă Coca Rădulescu, și pe care l-a întâlnit la palatul regal, în aripa unde se afla muzeul. În *Întâlnirea* și *De epocă* prezintă rivalitatea dintre Ion Vinea și Petru Dumitriu, cauzată

atât de iubirea pentru Henriette Yvonne Stahl, dar, mai ales, de pamfletul virulent al poetului la adresa lui Petru Dumitriu, care-și arogase niște merite pe seama muncii sale. Amintește, de asemenea, de întâlnirea cu Marin Preda (*Scene cu Marin Preda, Perdeaua*), cu Zaharia Stancu (*Actrițe cu Zaharia zis Ochi albastru*), chiar de pe când era director al teatrelor, cu Nichita Stănescu (*Poeți și întâmplări cu poeți, Momente cu Nichita*), evidențiind fascinația pe care poetul o provoca asupra tuturor („Mulți prieteni, poeți, roiau ca niște sateliți în jurul său”⁵), cu Geo Bogza, care se va dovedi contrariat de ușurința cu care Țoiu a acceptat modificarea arbitrară a numelui de către săteni, dar și de întâlnirile cu Noica și cu Cioran. În multe pagini, *Sibiul și cerchiștii, Școala ardeleană rediviva, De dincolo, Caietul albastru, Amintiri cu Nego, Reîntoarceri, Ieșirea din detenție*, insistă asupra legăturii cu scriitorii Cercului de la Sibiu, Nicolae Balotă, în ale cărui însemnări Țoiu apare cu numele de Costăchel, Ștefan Augustin Doinaș, I. D. Sârbu, Ion Negoitescu, cel care îi ia apărarea în fața Securității, făcând față presiunilor anchetatorilor.

Articolele despre personalitățile vremii sunt supuse examinărilor atente, unora dintre ele explicându-le etiologia. Nu este greu de observat că unele dintre personalitățile cunoscute se ascund sub masca unor personaje din romanele scriitorului.

Relațiile lui Țoiu cu scriitorii importanți ai vremii sunt detaliate și în notele sau impresiile de călătorie, acestea constituind materia multor capitole din *Memorii*. Interesant este că scriitorul începe și încheie călătoriile în afara țării, vizitând Budapesta în 1960, respectiv în 2005 („Budapesta mea este ultima văzută”). Intrat în mediul artistic, participă și la primul turneu al scriitorilor în străinătate, în perioada 1968-1970, la Londra (1968), unde-l întâlnește pe bursierul Matei Călinescu, la Paris, Praga (1969) și în Italia (1970). La întoarcere, i se propune colaborarea cu Securitatea, dar, indignat, refuză. Cu toate acestea, va participa, în 1974, împreună cu prozatorul Șerban Nedelcu, cu poetul Mihai Gavril și cu Gabriel Dimisianu, la manifestarea globală a scriitorilor în Rusia, la Moscova, ajungând până aproape de Cercul Polar, trecând prin Siberia și Tobolsk. Țoiu își amintește cu plăcere de întâlnirea cu reprezentantul Republicii Moldova, Aureliu Busuioc, de poetul armean, Ghevork Emin, care se prezenta ca un Eminescu „mai mic”, de poetul rus Sava Filipovici și de însoțitorul lor, autorul de cărți pentru copii, Serghei Mihalkov. Scriitorul va reveni în Moscova alături de Eugen Negrici, în 1983, iar, în 1986, ajunge din nou până la Tobolsk, reîntâlnindu-l pe poetul țarist Sava Filipovici. Însoțit de George Bălăiță, participă la o întâlnire a scriitorilor în Finlanda, în 1977, iar, datorită lui Daniel Katz, traducător de limba română, are ocazia să-i facă o vizită Gabrielei Melinescu, fosta sa colegă de la „Luceafărul”, stabilită în Suedia. Asemenea scriitorilor renumiți (Ștefan Bănuțescu, Adrian Păunescu, Alexandru Ivasiuc, Marin Sorescu, Nina Cassian, Mircea Cărtărescu) și Constantin Țoiu este beneficiarul programului „International Writing Program” din SUA (Iowa City), alături de Ana Blandiana și Adrian Păunescu. Impresiile despre program sunt prezentate în scrisoarea trimisă lui Dimisianu, amestecându-se mulțumirea că americanii promovează dialogul intercultural cu dezamăgirea că majoritatea erau din țările slab dezvoltate. Cel mai des, Țoiu revine în Franța. Participă împreună cu Mircea Iorgulescu și Alexandru Balaci la comemorarea lui Panait Istrati, la Nisa, în 1984, dar, cel mai mult, este atras de Paris. După

⁵ Constantin Țoiu, *Memorii. Vederi din Prepeleac*, vol. V, Cartea Românească, București, 2010.

Revoluție, scriitorul revizitează Italia, alături de cea de-a treia soție, Dora Scarlat, încercând chiar o apropiere de biserică, însă conversația cu un preot catolic îl dezamăgește, deoarece acesta s-a dovedit „un activist catolic, un ideolog preocupat numai de forme”.

Toate călătoriile, din țară sau din străinătate, devin pentru Țoiu prilejuri de cunoaștere și de reflecție, deoarece scriitorul a fost, în permanență, interesat de cum au înțeles sau trăit oamenii istoria, de cum și-au construit și reflectat personalitatea în diferite contexte. Memorialistul îl poartă pe cititor prin marile capitale europene (Paris, Roma, Londra Madrid), prin marile muzee (Luvru, Vatican, Galeria Uffizi, Prado), prin locuri încărcate de istorie și de cultură, dezvăluind rolul celor mai importante personalități. Concentrate în secțiunile *Note de drum*, *Drumuri*, dar și răsfricate în celelalte secțiuni, notele de călătorie sunt străbătute atât de un natural entuziasm turistic, cât și de reflecțiile critice, lucide și uneori cinice ale călătorului. Acestea ni-l descoperă pe Țoiu ca pe un mare iubitor de artă. El scrie, într-o manieră proprie, despre locurile vizitate, despre creațiile marilor artiști, animat fiind de inițierea cititorului care ia contact cu o altă lume. Fără a dori să fie perceput ca un critic de artă, Țoiu descrie stilul artiștilor, tehnica și modul acestora de a crea pentru a-i ajuta pe oameni să înțeleagă operele și chiar să detecteze și să decodifice mesajele ascunse. De multe ori, când se referă la lumea tablourilor, a sculpturilor, a monumentelor și a caselor memoriale vizitate (Luther, Dostoievski, Tolstoi), Țoiu este asemenea unui ghid, însă autorul nu se mulțumește doar cu prezentarea locurilor și a lucrurilor văzute, întrucât reflecțiile sale vizează și reacțiile spontane ale vizitatorilor, pentru a sublinia cum sunt percepute anumite evenimente istorice și produse culturale dintr-un anumit context. Notele de călătorie devin prilejuri de meditație, de analiză și ocazie de a transmite cititorilor impresiile sub forma sfaturilor înțelepte. Toate acestea confirmă dorința autorului de a cerceta lumea, de a o cunoaște și de a o povesti.

Analizând articolele dedicate cărților citite, observăm interesul lui Țoiu față de operele scriitorilor români și străini care i-au influențat pe oameni prin felul de a fi și de gândi. Secțiunea *Note universale*, din volumul I, este dedicată scriitorilor străini și stilului care i-a confirmat. Este impresionat de cultura vastă a lui François Rabelais (*Fraza lui Rabelais*) și constată influența meseriei de medic asupra creației lui Céline (*Fraza lui Céline*). Articolele dedicate cărților parcurse dezvăluie atât pasiunea scriitorului pentru lectură, cât și suficiente dovezi ale importanței acesteia.

Dincolo de marile secțiuni tematice, memorialistica lui Țoiu îl revelează și pe scriitorul pasionat de istorie, pe observatorul de oameni și de mentalități. În secțiunea *Din marile procese ale istoriei*, volumul V, figurile ilustre ale istoriei, Ecaterina cea Mare a Rusiei, Maria-Antoaneta, sunt prezentate în contexte care le-au marcat destinul. Tonul nu este al justificării sau al acuzării, ci unul plăcut, jovial, ironic pe alocuri, făcându-l pe cititor să ia parte la istoria umanității. În ceea ce privește istoria națională, cititorul are acces la o altfel de interpretare a letopiseșului cronicarului Ioan Neculce, citind *De mâna lui Ion Neculce. Cel dintâi prozator român*, din finalul volumului al IV-lea.

Dincolo de toate acestea, am întâlnit în *Memorii* pagini de veritabilă proză, reportaje (*Reportaje de altădată*), file de corespondență contextualizate și comentate succint, însemnări diaristice (*Jurnal intim*), dialoguri și confesiuni, cronici la spectacolele de la Operă, considerații despre muzică, despre arta abstractă, analize ale activității noilor jurnaliști, aflați în totală opoziție cu stilul gazetăresc al lui Caragiale,

Arghezi, Radu Popescu și Călinescu, persiflări ale politicienilor români (*Un petec de istorie autohtonă, Alternativa română, Bruta parvenită* etc.), îngrijorări privind reaua întrebuintare a limbii (*Româna vulgata*) și chiar reflecții biblice. Dimensiunea enciclopedică și caracterul eterogen ale *Memoriilor* sunt de necontestat, dar, dacă ar fi să extragem din aceste volume câteva fire majore, acestea ar fi supraviețuirea ca scriitor, călătoriile și prietenii.

De la primele articole și până la ultimul volum de *Memorii*, opera lui Țoiu este străbătută de conștiința sa estetică, întrucât Țoiu se întorește adesea în legătură cu meseria de scriitor. Infuziile de metaliteratură se regăsesc și în creațiile literare, dar scriitorul le acordă o mai mare atenție în eseurile și în articolele publicate. Cele mai multe dintre ele sunt concentrate în volumul I, în secțiunea *Atelier de proză* (*Ispiririle scrisului, Cum devii romancier, Scrisul ca ipocrizie, Romancierul ca istoric și istoricul-romancier, Îndoilele creatorului* etc.), dar observăm permanenta preocupare a memorialistului de a-și afirma crezul artistic. Scriitorul declanșează o continuă meditație despre menirea scriitorului și rolul literaturii, despre mecanismele de creație, despre raportul realitate-ficțiune, despre importanța scrisului și a lecturii, despre relația dintre scriitori, despre presiunea factorilor externi asupra literaturii și despre impactul acesteia în anumite contexte socio-politice.

Nevoia lui Țoiu de a scrie a fost justificată de dorința de a înfrunta realitatea. Scriitorul a vorbit în multe rânduri despre nevoia de a scrie, apărută în urma acumulării unei experiențe și despre necesitatea expunerii unor adevăruri: „Am scris într-o perioadă foarte grea, în vremea comunismului, nu avea nicio legătură cu comunismul, poate o nevoie de a evada din lumea în care trăiam, și am ales o lume complet străină de ce vedeam, de ce văzusem până atunci, probabil aceasta e o explicație, nu e nimic real. Un impuls teoretic foarte puternic m-a făcut să scriu, faptul că am citit atâta și simțeam nevoia să scriu anumite lucruri, să spun niște lucruri”⁶. Astfel, Țoiu, devine un cronicar al epocii sale, a cărui menire este să salveze trecutul și să-l facă accesibil generațiilor viitoare: „Această datorie artistică pe care nimeni de pe lume nu i-o poate lua cronicarului sincer al faptelor și sentimentelor epocii sale, fără riscul de a nu mai avea pentru generațiile viitoare un trecut inteligibil,— ea, datoria artistică este însăși condiția de a fi a scriitorului”⁷. Reconstituirea și reevaluarea trecutului, scrutarea realității, dezvăluirea puterii cuvântului, pe care-l poartă ca pe un semn pe propria piele, reprezintă o misiune căreia nu i se poate sustrage și pe care trebuie să o ducă până la capăt.

În capitolul *Ispiririle scrisului*, din volumul I, Țoiu citează afirmația lui Soljenițin despre condiția scriitorului, semn că îi împărtășește concepția: „Scriitorul trebuie să fie mereu gata să suporte in justiția. Acesta este și riscul vocației sale. Niciodată condiția lui nu va fi ușoară. Vocația sa fiind riscul...natura scriitorului este de a fi neliniștit, de a-și pune întrebări și, în toate împrejurările, de a fi călăuzit de datoria sa artistică. El trebuie să spună ce vede, să arate cum stau lucrurile”⁸. Așadar, destinul scriitorului devine complicat și pentru că acesta oferă destule mărturii despre

⁶ Constantin Țoiu, *Memorii din când în când*, vol I, București, Cartea Românească, 2003, p. 105.

⁷ Constantin Țoiu, *Memorii. Vederi din Prepeleac*, vol. V, București, Cartea Românească, 2010, p. 28.

⁸ Constantin Țoiu, *Memorii din când în când*, vol I, *op. cit.*, p. 102.

dramele unor epoci și, mai ales, din pricina stării de îndoială care-l însoțește în permanență, ceea ce nu garantează adevărul, ci o posibilă variantă a acestuia.

Experiența acumulată, „Am trăit mult. Am văzut mult”⁹, prezentată în *Memorii*, este valorificată și în ficțiune. Trecutul apropiat și prezentul căpătă semnificație romanească, deoarece scriitorul este convins că „romanul nu trebuie să renunțe la dimensiunea sa subversivă care constă foarte precis în a face să apară realitatea ca ficțiune și construind ficțiunea acestei ficțiuni să ne trezească la realitate”¹⁰. Astfel, romanele, care-i permit jocul subtil realitate-ficțiune, îi oferă posibilitatea salvării trecutului, dar și șansa de a prezenta multiplele feluri de vedea și înțelege viața. Nu întâmplător, schimbarea continuă a perspectivei permite exprimarea diferitelor puncte de vedere care înfățișează multiple posibilități de a interpreta realul, de a construi lumea ficțională ce are propriul adevăr, independent de adevărul istoric care relativizează, constrânge și depozitează adevăruri posibile. „Nimic nu este mai adevărat, în raport cu realitatea nudă decât o capodoperă de proză. Aceasta întrucât arta, sau proza, nu au nevoie decât de propriile adevăruri, și nu de cele istorice, în primul rând”¹¹.

Față de tot ce a scris, Țoiu manifestă devotament și afecțiune. Relația dintre memorialist și paginile scrise este asemenea legăturii t(r)ainice dintre părinți și copii. Sunt înduioșătoare paginile despre regăsirea unor hârtii vechi care-i provoacă amintiri grele sau duioase și îl tulbură: „Copiii mei au fost totdeauna niște pagini... fete, numai fete de toate felurile, la al căror perpetuu măritiş participai o viață, din ce în ce mai secătuit...”¹²

În demersul său, în drumul și-n căutările sale, memorialistul și-a luat drept însoțitor pe cititor. Nu întâmplător unele pagini au aspectul unor convorbiri între scriitor și cititorii săi. Aceștia cunosc întâmplări importante din viața scriitorului și participă la cele mai importante evenimente din istoria omenirii, află despre cărțile care l-au influențat pe scriitor, asistă la diferite discuții și este purtat prin multe locuri încărcate de istorie și de cultură. Cititorul devine părtaș la istoria umanității și trebuie să ajungă capabil să înțeleagă cele întâmplate. Implicarea cititorului se explică, așadar, prin dorința autorului de a-l face pe cel care-i parcurge opera să descopere măcar una dintre multiplele imagini ale adevărului sau, mai important, să-l determine pe acesta să-l caute singur. Memorialistul îl antrenează pe cititor să devină martorul, colaboratorul, complicele sau chiar judecătorul său în investigarea și sondarea trecutului. Treptat, acesta înțelege strategia memorialistului care, eliberat de presiunea regimului, dorește să îndrepte, să adapteze articolele influențate de contextul socio-politic. Atenția cititorului este solicitată la maximum, întrucât scriitorul, care l-a purtat prin anumite locuri și prin diferite contexte, dorește ca acestea să genereze reflecții asupra celor întâmplate, capacitatea formulării propriilor opinii în legătură cu subiectele abordate, posibilitatea analizării, a interpretării și a înțelegerii că faptele relatate au fost influențate de anumiți factori și, de aceea, impun o nouă interpretare.

Scrise în tonalități diferite, *Memoriile* dezvăluie lupta interioară a scriitorului și o conștiință care încearcă să se elibereze. De la paginile impregnate de neascunsă nostalgie, purtătoare de semne ale încântării sau ale gratitudinii, memorialistul ajunge

⁹ Constantin Țoiu, *Memorii din când în când*, vol. III, op. cit., p. 87.

¹⁰ *Ibidem*, p. 176.

¹¹ *Ibidem*, p. 220.

¹² *Ibidem*, p.129.

în unele articole să fie glacial, intransigent, tăios, sarcastic, răutăcios și chiar acuzator, spiritul conciliant fiind dominat de cel lucid ironic. Deși am fi tentați să spunem că nu există nicio legătură între aceste volume, fiecare având un univers de sine stătător, coeziunea o asigură totuși aerul compozit și stilul inconfundabil al autorului. *Memoriile* apar într-o perioadă când scriitorul nu mai putea fi intimidat de jocurile politice sau sociale, iar dorința de revanșă în fața nedreptăților, de clarificare a anumitor aspecte, nevoia de a mărturisi adevărul sunt semnalate și de Nicolae Manolescu: „Ce e de notat în *Memorii din când în când*, dar și în *Morsus diaboli*, ori în alte cărți care au cules din „România literară” tablete săptămânale (*Prepeleacul*), cu acest caracter, este «răutatea» memorialistului. Prozatorul era doar subtil malițios. Memorialistul mușcă. Și e mizantrop din cale-afară, mai ales când evocă anumite momente biografice de după 1989, ocazie cu care chiar plătește polițe”¹³.

În consecință, în paginile de *Memorii*, îl reîntâlnim pe biograful nostalgic, pe publicistul original, pe eseistul iscusit și pe prozatorul talentat, martor al propriei existențe și al epocilor pe care le-a traversat, toate compunând imaginea unui scriitor cu o aleasă educație umanistă. Memorialistica lui Țoiu îl cucerește pe cititor prin frumusețea poveștilor reluate, prin dimensiunea enciclopedică, prin darul de a investiga, de a analiza și de a comenta realitățile vremii, dar și prin sensibilitatea sa accentuată. Cuvintele care guvernează paginile de *Memorii* sunt sondare, cercetare, investigare a realității, a produselor culturale și a mediului literar, totul subjugându-se voinței exorbitante de a crea, aceasta dând coerență și sens vieții scriitorului.

BIBLIOGRAFIE

- Bittel, Adriana, „Geografii literare – Constantin Țoiu”, în *Formula As*, nr. 705, februarie 2006, consultat online <http://www.formula-as.ro/2006/705/lumea-romaneasca-24/geografii-literare-constantin-toiu-6759>.
- Coroiu, Constantin, „Memorii recuperate”, în *Cultura*, nr. 229, iunie 2009,
- Gheorghisor, Gabriela, „Memorii. Vederi din Prepeleac”, în *România literară*, nr. 35, august–septembrie 2010, consultat online
- Grigurcu, Gheorghe, „Constantin Țoiu, memorialist”, în *România literară*, nr. 44, noiembrie 2005, consultat online https://arhiva.romlit.ro/index.pl/constantin_oiu_memorialist
- Macrea-Toma, Ioana, „Constantin Țoiu și poetica amintirilor”, în *Apostrof*, nr. 10, octombrie 2005, consultat online <http://revista-apostrof.ro/apowp/reviste/2005-10.pdf>
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Paralela 45, 2008, pp. 1183–1188.
- Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane 1941–2000*, București, Mașina de Scris, 2006, pp. 584–592.
- Țoiu, Constantin, *Memorii din când în când*, vol. I, București, Cartea Românească, 2003.
- Țoiu, Constantin, *Memorii din când în când*, vol. II, București, Cartea Românească, 2004.
- Țoiu, Constantin, *Memorii din când în când*, vol. III, București, Cartea Românească, 2006.

¹³ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, p. 1188.

- Țoiu, Constantin, *Memorii întârziate*, vol. IV, București, Cartea Românească, 2009.
- Țoiu, Constantin, *Memorii, Vederi din Prepeleac*, vol. V, București, Cartea Românească, 2010.
- Vodă, Eugenia, Interviu Constantin Țoiu, Emisiunea *Profesioniștii*, [www.eugeniavoda.ro](http://www.eugeniavoda.ro/emisiuni/litere-si-filosofie/constantin-toiu) emisiuni› litere-si-filosofie› constantin-toiu